

Urbánní geografie - geografie města

(A.Hynek, únor '98, březen '03)

...město je prostorová mozaika, palimpsest, detektivní prostorová záhada, křížovka k (vy)luštění, nálada, ruch i splín, nostalgie i fascinace, zážitek i nuda, výzva k účasti či útěku....

Kdy a kde se vzal ve městech průmysl? Přežije? Proč náměstí? Mění se předměstí? Jdou dohromady hypermarkety a vietnamská tržiště? Je rozdíl v tom, jak sídliště vypadá a jak se v něm žije? Podle čeho se město mění? Co setrvává? Proč památky?

Geografie syntetizuje kulturní,environmentální, sociální,politické a ekonomické charakteristiky, prostorově významné v tématizaci města, jeho diskurzu, v Brně v jeho strategii (je na www).

Město:

otázka širšího kulturního,sociálního,environmentálního ekonomického a politického kontextu /text a kontext, město a zázemí/. Město v matici historické, kulturní a ekonomické. Potřeba víceoborového inter/multi/trans-disciplinárního přístupu.

Čtyři hlavní přístupy v urbánní geografii (P. Knox, 1995):

1. kvantitativní a popisný = prostorová organizace společnosti, neoklasická ekonomie a funkcionalistická sociologie (T.Parsons)

2. behaviorální = důraz na studium lidských aktivit a rozhodování ve vnímaném (percepovaném) světě. Sociální psychologie, fenomenologie, koncept přirozeného světa
3. strukturalistický = omezení v chování lidí/jednotlivců daná organizací společnosti, činnostmi skupin mocných a institucí. Politologie, idea moci a konfliktu jako hlavních činitelů lokálního chování a alokace zdrojů. Marxovská teorie a její pozdější verze.
4. poststrukturalistický = různost a víceznačnost, podmíněnost, nahodilost, neurčitost. Interakce ekonomických, politických a j. metastruktur s lidským jednáním - soudržný teoretický rámec? Morální filosofie, vztah já/jiní, 'kulturní obrat' - idea kultur jako systémů sdílených významů. Jak vstupují kultury do zápasu v rozdělování zboží, práv, potřeb atd. mezi různými skupinami a prostory? /Philo, Soja, Knox, Pahl, Castells, Ley....)

Sociálně prostorová dialektika (Soja, 1980, Knox 1995, Dear a Wolch, 1989):

- sociální vztahy jsou ustavovány prostorem, charakteristiky prostoru ovlivňují struktury sídel
- sociální vztahy jsou prostorem omezovány, např. inerce daná starou zástavbou nebo stupněm uspokojujícího či omezujícího vlivu fyzického prostředí na lidské činnosti
- sociální vztahy jsou prostorem zprostředkovány, když působnost 'distance friction' zajišťuje rozvoj široké škály sociálních praktik včetně uspořádání každodenních činností

Lidé utvářejí své fyzické a sociální prostředí, tedy i městské. Městské prostorové uspořádání je dáno lidskými aktivitami, získává svůj ráz od těch, kteří v něm žijí. Jak lidé žijí a pracují v městském prostoru, postupně jej proměňují, upravují jak nejlépe /?/ dovedou, aby sloužil jejich potřebám a vyjadřoval jejich hodnoty. Současně se nicméně lidé postupně přizpůsobují svému fyzickému prostředí a lidem kolem sebe, což je spojitý dvojcestný proces sociálně prostorové dialektiky. Lidé tvoří a upravují městský prostor, přičemž jsou rovněž zároveň tímto prostorem, v němž žijí a pracují, ovlivňováni.

Městské čtvrtě a společenství jsou utvářeny, udržovány a pozměňovány. Hodnoty, postoje a chování jejich obyvatel nemohou zůstat neovlivněny jejich prostředím a hodnotami, postoji a chováním lidí kolem nich.

Souběžně probíhá urbanizační proces v měnících se souvislostech ekonomických, demografických, sociálních a kulturních, jež jsou v interakci s městským prostorem. Městský prostor není prostým zprostředkovatelem sociálních, ekonomických a politických procesů. Má svůj vlastní význam, který přispívá jak k charakteru urbánního rozvoje, tak k povaze vztahů mezi rozdílnými sociálními skupinami uvnitř města. Byť prostorová organizace města není nutně dominujícím faktorem v utváření podoby sociálních interakcí, je nesporně zřetelným činitelem sociálních sítí, přátelství a manželství.

Obdobně je teritorialita často základnou pro rozvoj zřetelně vyjádřených sociálních podmínek, které utvářejí postoje a chování svých obyvatel. Vzdálenost se rovněž vynořuje jako zřetelný činitel kvality života v rozdílných částech města, poněvadž různá fyzická přístupnost k příležitostem a vybavení, jako jsou zaměstnání, obchody, školy, kliniky, parky a sportovní centra.

Klíčovou roli v analýze urbánní politiky má prostorová perspektiva s ohniskem v konfliktech města (ne)nabízejícího blaho/prosperitu, lokační témata, teritoriální hranice - zonaci, členění prostoru. Umístění hranic městských částí (local authorities) umožňuje určit daňovou výtěžnost, stejně tak školní obvod společenská postavení a volební obvody politickou soutěž ve městě.

Každá městská čtvrť je něčím příznačná a o jejich obyvatelích mluví jejich auta, děti, byty, domy, úklid, vybavenost, zaměstnání, volný čas, kde jsou o víkendech, jaká je jejich životní dráha, kam jezdí na dovolenou, kde nakupují atd.

Zasáhla Brno globalizace? Deindustrializace? Nadnárodní společnosti? Co se zde vyrábí? Jak se vyrábí? Kde se vyrábí? Jak se mění služby? Jaký je veřejný sektor? Soukromý sektor? Neziskové organizace? Jak se mění trh práce? Je trh s byty? Jsou výrobní kapacity města flexibilní? Restrukturalizují se? Jak probíhá privatizace? Jaké jsou příjmy, poplatky/daně? Dopadlo Brno do decentralizace, nebo recentralizace? Klesá kolektivní spotřeba? Stoupá akumulace kapitálu? Převažuje dominance či legitimita? Narůstá ekonomická polarizace?

Roste početně střední vrstva? Nešíří se pauperizace? Jaké jsou vztahy vlastníků a uživatelů bytů/domů? Jsou ve městě cizinci? Legálně? Co zde hledají dojíždějící? Kteří jsou z nich návštěvníci? Má město etnické části? Je sociálně/ekonomicky diferencované? Čím se liší staré a nové čtvrtě? Jaký je dopad demografického vývoje? Jaké domácnosti a rodiny převažují? Které a jaké jsou menšinové? Jsou stabilní? Jak se projevuje spotřební společnost a uznávaní materiálních hodnot života? Kdo žije jinak? Má vliv telematika a informatika? Spolupracuje veřejný a soukromý sektor? Působí občanská sdružení? Jaké je prostorové rozložení politické moci?

Sociálně prostorová diferenciace: morfologie fyzického prostředí města, nerovnost, socioekonomické a sociokulturní uspořádání, environmentální kvalita, dopravní problémy, čistota a údržba, přístup k veřejným prostranstvím, antisociální jednání, přístupnost města, sociální interakce, městská krajina - vzhled, faktorová ekologie /Toušek - Kellnerová/, fragmentace městského prostoru? Strádání a újmy (deprivation and disadvantages)

Veřejné instituce a soukromý život, členění města, demokratizace a její prostorový rámec, mocenské struktury, sociální spravedlnost, právo, občanská společnost, správa města, rozpočty

Bydlení, trh s byty? Hypotéky, výstavba, architektura, nemovitosti

Sociální dimenze moderního urbanismu

Segregace a kongregace, menšiny

Čtvrtě, společenství, sociální konstrukce prostoru

Městské prostředí a chování, poznání, percepce, deviace, mentální mapy - topofilie/topofobie

Mobilita obyvatel a městské čtvrtě

Město - proměna a konflikty, setrvačnost, přístup ke službám a vybavenosti, restrukturační města, nerovnost a konflikty

/ Hlavní podklad: P.Knox - Urban Social Geography, An Introduction, 1995, nové (4.) vydání se Stevenem Finchem, 2000/